Objavljeno na spletni strani *Slovenskenovice.si* (http://www.slovenskenovice.si)

Črn od saj s kleščami lovi ženske in otroke

Objavljeno: 18.02.2015 12:00

Avtor: Primož Hieng

Škoromati skrbno pazijo na kape, zato so jih zaradi dežja nekateri pustili doma.

HRUŠICA – Čeprav je bilo minulo pustno soboto vreme neprijazno in sivo, pa še rahlo je kapljalo z neba, smo že zgodaj pohiteli v Hrušico v Brkine na obisk k škoromatom. K tistim, za katere pravijo, da so še posebno lepi zaradi visokih in s papirnatimi rožami okrašenih kap in iz lesa izrezljanih mask. Imajo še ovčje kožuhe in zvonce okrog pasu.

»Nič ne bo s kapami, tudi za maske je vprašanje,« nekoliko razočaran pove predsednik hrušiških škoromatov **Marjan Poropat**, ki z zastavo v roki stopa na začetku povorke po vasi. »Že tole rahlo rosenje bi kapam škodilo, zato smo se s fanti dogovorili, da si na glavo raje poveznejo klobuke.«

Zberemo se pri mali hrušiški cerkvi sv. Vida, kjer že pozvanjajo zvonci škoromatov, ki spadajo med najstarejše slovenske maske. Prva omemba, po kateri škoromati utemeljujejo svoje izročilo, so arhivski zapisi iz Čedada in Vidma v Furlaniji, kjer so leta 1340 prepovedali nastopanje v obleki scaramatta v pustnem času. Izvor besede scaramatte, sgaravatte naj bi po mnenju etnologa **Nika Kureta** izhajal iz nemške besede Scharwächter, ki pomeni četni stražar. Gre za masko četnega ali nočnega stražarja s širokim črnim plaščem in svetilko. Največ neposrednih tipoloških lastnosti scaramatta je ohranjenih v pustnem liku kleščarja (škópita), skupno ime škoromati pa se je ohranilo za vse brkinske šeme.

Ko je v večji, torej v župnijski cerkvi sv. Krizogona ura odbila deset, so zapele harmonike, udaril je boben in pritegnil še bariton. Sprevod številnih likov hrušiških škoromatov se je odpravil po vasi ter se tu in tam ustavil pri hiši, kamor so jih domačini prijazno povabili na pogostitev in okrepčilo. Poberina in škoromat z zvonci se ločijo od glavnine in začnejo od hiše do hiše pobirati darove. V hišo vstopijo odkriti, da domačini vedo, kdo je prišel k njim, vprašajo, ali imajo kaj za škoromate, se nato za darove zahvalijo, zaželijo vse dobro v letu, ki prihaja, in se poslovijo. Glavnina ta čas hodi po vasi in uganja norčije, ustavljajo se pred hišami, veseljačijo, plešejo z domačinkami, pijejo in jedo, kar jim domačini pripravijo.

Po kapah se ločijo

Med osrednje pustne like škoromatije spada kleščar (škópit), ki predstavlja masko nočnega stražarja. Oblečen je v črno ogrinjalo, po obrazu je namazan s sajami. Na glavi nosi širok klobuk, okrašen s krznom in peresi. V roki drži lesene klešče, s katerimi lovi dekleta, ženske in otroke, da jih škoromat lahko namaže (oliše) s sajami po obrazu. Med najpomembnejše like spadajo škoromati z zvonci oziroma z zgonci, kot pravijo domačini. Nosijo visoke pisane kape iz papirnatih rož in trakov, okoli pasu imajo zvonce. Po kapah

se med seboj ločijo od škoromatov iz drugih vasi.

Sprevodu po Hrušici in okolici se pridruži tudi domačin **Dušan Štrancar**, ki tokrat s kamero spremlja škoromate. Pogosteje je v njegovih rokah dleto, s katerim že dobrih petnajst let oblikuje tako značilne lesene maske. Povorka gre naprej in pogovor steče. »Vse se začne s kosom lesa, primernim za obdelavo z dleti,« pove Dušan Štrancar. »To je po navadi lipov les, ki je mehak in voljan. Najprej se lotim sprednjega dela maske, to je obraza, potem sledi še obdelava druge polovice, to je notranjosti maske.«

In kako izbira like, torej obraze, saj tudi dve maski nista enaki? »Ko so se hrušiški škoromati pred leti na novo organizirali, se je pokazala potreba po večji količini obličij, kot maskam pravimo v krajih v osrčju Brkinov,« razlaga ljubiteljski rezbar. »Takrat so želeli, da bi bili čim pravilneje opremljeni, torej oblečeni in zamaskirani. V Slovenskem etnografskem muzeju smo naleteli na masko iz teh krajev in po njej so nastali novi liki. Nova obličja sem začel izdelovati po svoji domišljiji, za vzpodbudo pri tem delu pa mi je bila še vedno tista edina maska iz muzeja. Prej se z obdelavo lesa še nisem srečal, tudi z likovnim ustvarjanjem se nisem ukvarjal. Oživili smo tudi lik cunjarja in opravo naredili po fotografiji iz leta 1963.«

Svojevrstna posebnost škoromatov vseh brkinskih vasi so njihove stožčaste kape, okrašene s številnimi cvetovi iz belega, rdečega in modrega krep papirja. Na obod in vrh kape dodajo še pisane marjetice. V Hrušici te rože že vrsto let izdeluje domačinka **Neva Granduč**, ki pravi, da barva papirja ni posebno določena, saj so nekoč uporabili papir, ki je bil pač na voljo.

»Moje delo se vsako leto začne že dva meseca pred pustom, ko ob večerih izdelujem rože za kape škoromatov,« pove Grandučeva. »Na vsako kapo srednje velikosti pride okrog 90 do 100 papirnatih cvetov, okrog klobuka pa še kakih 30 marjetic. Rože jim naredim po želji, kakor posamezni fant želi. Stožčasto kapo, ki ji pravijo tudi štula, izdelajo fantje sami, sama pa poskrbim za pravo bogastvo rož. Kapa je iz lesa ali aluminija, nekoč so nosili celo železne. Osnova je seveda klobuk, na katerega pripnejo stožec, nanj pa nato dodajo mrežo in na to mrežo pripnejo še papirnate rože.«

Mnogi ne verjamejo, da so prav njene roke izdelale vse te rože. Okoli tisoč jih naredi v času pred pustom. Škoromati zelo skrbno pazijo na svoje kape, zato so jih v soboto nekateri pustili doma. V nedeljo jih je namreč čakala še pustna povorka v Ilirski Bistrici, kamor jih povabijo vsako leto, skupaj z drugimi številnimi skupinami iz okolice.

Galerija:

Ključne besede: Hrušica, pustna sobota, Dušan Štrancar,

URL vsebine: http://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/crn-od-saj-s-klescami-lovi-zenske-otroke